

5. Кроче Б. Эстетика как наука о выражении / Бенедетто Кроче. – М.: Интрада, 2000.
6. Ломов Б.Ф. Соотношение социального и биологического как методологическая проблема психологии / Б.Ф.Ломов // Вопросы философии. – М., 1976. – №4. – С.93.
7. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999.
8. Носоченко М.А. Совершенство как феномен культуры: Дис. ... канд. культурол. наук / Носоченко Марина Александровна. – Барнаул, 2003. – 185 с.
9. Симонов П.В. Эмоциональный мозг / П.В.Симонов. – М.: Наука, 1981. – 215 с.
10. Словник синонімів [Електр. ресурс] // Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/41/53395/263384.html>
11. Словник української мови 11 томах / Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР / гол. ред. кол. І.К. Білодід. – Київ: Наукова думка, 1970–1980. – Т.1. – 1970.
12. Словник української мови 11 томах / Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР / гол. ред. кол. І.К. Білодід. – Київ: Наукова думка, 1970–1980. – Т.2. – 1971.
13. Философская энциклопедия [Электр. ресурс] // Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1113
14. Человек. Философско-энциклопедический словарь / Ред. Фролов И. – М.: Наука, 2000. – 516 с.
15. Эстетика: словарь / [Абрамов А.И. и др.]. – М., 1989.
16. Юнг К.Г. Aion / К.Г. Юнг. – М.: REFL-бук.; Киев: Ваклер, 1997.
17. Юхимик Ю. Гламур: симулятивна сутність феномену / Юлія Юхимик // “Гілея: науковий вісник”: Збірник наукових праць. – К., 2013. – Вип.73. – С.130–132.
18. Юхимик Ю.В. Мімесис: естетико-мистецтвознавчий аналіз засадного принципу класичного мистецтва / Ю.В.Юхимик. – К.: ВПЦ “Експрес”, 2005. – 177 с.
19. Юхимик Ю.В. Contemporary art: симуляція мистецтва / Ю.В.Юхимик // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Збірник наукових праць. – К., 2013. – Вип.31. – С.17–24.

References

1. Aristotel. Politika. – М.: AST, 2002.
2. Bah R. Chayka Djonatan Livingston / Richard Bah. – К.: Sofiya, 1994.
3. Efremova T.F. Noviy tolkovo-slovoobrazovatelnyy slovar russkogo yazika / T.F.Efremova. – М.: Drofa. Russkiy yazik, 2000.
4. Ivanchenko G.V. Sovershenstvo v iskusstve i v zhizni / G.V. Ivanchenko. – М.: Komkniga, 2007. – 176 с.
5. Kroche B. Estetika kak nauka o virazhenii / Benedetto Kroche. – М.: Intrada, 2000.
6. Lomov B.F. Sootnosheniye socialnogo i biologicheskogo kak metodologicheskayaprobema psihologii / B.F.Lomov // Voprosi filosofii. – М., 1976. – №4. – С.93.
7. Maslou A. Motivaciya i lichnost / Abraham Maslou. – SPb.: Evraziya, 1999.
8. Nosochenko M.A. Sovershenstvo kak fenomen kulturi: Dis. ...kand. kulturool.nauk/ Nosochenko Marina Aleksandrovna. – Barnaul, 2003. – 185 s.
9. Simonov P.V. Emozionalniy mozg / P.V. Simonov. – М.: Nauka, 1981. – 215 s.
10. Slovník synonymiv [Elektr. resurs] // Rezhim dostupu: <http://slovopedia.org.ua/41/53395/263384.html>
11. Slovník ukraínskoi movi v 11 tomah / Institut movoznavstva im.O.O.Potebni AN URSSR / hol.red.kol. I.K.Bilodid. – Kiiv: Naukova dumka, 1970–1980. – Т.1. – 1970.
12. Slovník ukraínskoi movi v 11 tomah / Institut movoznavstva im.O.O.Potebni AN URSSR / hol.red.kol. I.K.Bilodid. – Kiiv: Naukova dumka, 1970–1980. – Т.2. – 1971.
13. Filozofskaya enciklopediya [Elektr. resurs] // Rezhim dostupa: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1113
14. Chelovek. Filozofsko-enciklopedicheskiy slovar / Red.Frolov I. – М.: Nauka, 2000. – 516 s.
15. Estetika: slovar / [Abramov A.I. i dr.]. – М., 1989.
16. Yung K.G. Aion / K.G. Yung. – М.: REFL-бук.; Kiyev: Vakler, 1997.
17. Yukhymyk Yu. Glamur: simulativna sutnist fenomeny / Julia Yukhymyk // “Gileya: naukoviy visnik”: sbirnik naukovih praz. – К., 2013. – Vip.73. – S.130–132.
18. Yukhymyk Yu.V. Mimesis: estetiko-mistectvoznachiy analiz zasadnichoho prinzipu klasichnoho mistectva / Yu.V.Yukhymyk. – К.:

VPC “Ekspres”, 2005. – 177 s.

19. Yukhymyk Yu.V. Contemporary art: simulaziya mistectva / Yu.V.Yukhymyk // Aktualni problem istorii, teorii ta praktiki hudozhnoji kulturi: Zbirnik naukovih praz. – К., 2013. – Vip.31. – S.17–24.

Yukhymyk Yu.V., Doctor of Philosophy, Associate Professor, Professor of design and advertising of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kiev), w-w-v@ukr.net

Perfection: aesthetic aspect of the research

In this article the aesthetic meaning of perfection – the main conceptual aim of any human activity – as a category is analyzed. The topicality of the research is determined by the need of the perfection as sense-making ideas of human life modern analysis. The researcher’s attention is focused on the following unexplored aspects of the issue: a) aesthetic meaning of the perfection; b) relation between perfection and other important aesthetic categories; c) perfection show specificity and axiological system of human life are analyzed. Specificity of perfection in art functioning as a characteristic is revealed: a) quality of the created artistic form; b) levels of the artist’s personal mastership. Research of the issue may be continued with the perfect piece of art postmodern modifications analysis.

Keywords: perfection, impeccability, exemplarity, standard, cultural creativity, spiritual need, art, mimesis, canon.

Юхимик Ю.В., доктор философских наук, доцент, профессор кафедры дизайна и рекламы, Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова (Украина, Киев), w-w-v@ukr.net

Совершенство: эстетический аспект исследования

Анализируется эстетический смысл категории совершенства – главной смысловой цели любой человеческой деятельности. Актуальность темы обусловлена необходимостью современного анализа совершенства как важной смыслообразующей идеи человеческой жизни. Исследовательское внимание сконцентрировано на неисследованных аспектах проблемы: а) эстетический смысл совершенства; б) соотношение совершенства с другими важнейшими эстетическими категориями; в) специфика проявления совершенства в художественном контексте. Анализируются причины особой статусности категории совершенства в духовно-аксиологической системе человеческого бытия. Выявляется специфика функционирования совершенства в искусстве как характеристики: а) качества созданной художественной формы; б) степени личного мастерства художника. Исследование проблемы может быть продолжено анализом постмодернистских модификаций совершенного произведения.

Ключевые слова: совершенство, безукоризненность, образцовость, культуротворчество, духовная потребность, искусство, мимезис, канон.

* * *

УДК 1(122/129)

Гончаров В.І.

доктор філософських наук, професор,
Національний педагогічний університет
ім. М.П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ
АКСІОЛОГІЇ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТА ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Розглядається одна з провідних тенденцій розвитку сучасної парадигми освіти - перехід до ціннісної парадигми. Аналізуються філософські та педагогічні джерела в яких не лише вивчаються існуючі системи освіти, але й формуються її нові цінності, пріоритети та ідеали.

Ключові слова: аксіологія, освіта, цінності.

В межах філософської думки поняття “цінність” набуває розвитку в XVII–XVIII столітті, в період формування наукової картини світу і є початком виникнення спеціальної галузі філософської науки, яка досліджує природу цінностей, їх місце в реальності, структуру ціннісного світу, розглядає взаємозв’язки різних цінностей між собою, їх віддзеркалення в структурі особистості.

Цінності – найважливіші компоненти людської культури поряд з нормами та ідеалами. Їхнє існування укорінене в екзистенціальній активності суб’єкта діяльності та культурній творчості, у діалозі людини з іншими людьми, який орієнтовано не лише на суще, але й на

Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”

значиме, що є нормативно обов'язковим. Розглядаючи це питання з історико-філософської позиції, відзначимо, що традиція класичного ідеалізму від Платона до Гегеля ототожнювала онтологічну та аксіологічну проблематику: мислителі цієї плеяди надавали буттю ціннісного виміру. Руїнування суворої єдності онтології та аксіології загострило проблему цінностей. Якщо припустити, що буття і похідне від нього утворення – суще – самі по собі ціннісно нейтральні, тоді постає питання, яким чином виникає бачення речей з точки зору їхньої аксіологічної значущості, що пронизує культуру і яке неможливо заперечувати. Тут бере початок лінія пошуку витоків ціннісної свідомості у самій людині, її культуротворчій діяльності (зокрема, освітній). Процес розвитку культури пов'язаний з переоцінкою цінностей, яка розпочинається формуванням нового еталону, з позицій якого розглядаються предмети, що мають заздальгідь встановлені ціннісні характеристики, і супроводжується раціональним осмисленням цього еталону. Безліч предметів, ієрархізованих згідно з визначеним порядком, можуть трансформуватися в нову ціннісно-сенсову основу.

В залежності від обраної для класифікації основи, цінності поділяються на предметні та суб'єктивні, життя і культури, цінності-засоби і цінності-цілі, відносні та абсолютні та інші. Ціннісна свідомість визначає норми – стереотипи думки та дії, які є прийнятними в межах тієї чи іншої соціокультурної спільноти. Норми регламентують діяльність людей у всіх сферах культури – від елементарних актів матеріально-практичного характеру до моралі, мистецтва, науки, освіти і релігії. Вони змінюються за ступенем загальності від субкультурних до таких, що діють у межах національних культур та загальногуманістичних, універсальних. На базі норм складаються різні соціальні технології, способи раціоналізації життєвого світу. Нормативність і творчість – дві сторони культури, що доповнюють одна одну. В історичному бутті норми невід'ємні від існуючих у даній культурі цінностей, вони переводять уявлення про них в інструментальний план. Цінності простерті у вимірах минулого, теперішнього і майбутнього, а норми підносяться над часом, але не можуть уникнути суду історії. Зі зміною ціннісної шкали, висуванням нових ідеалів соціокультурного плану змінюються і норми [21].

Теоретичне оформлення вчення про цінності відбулося у XIX столітті, коли системи цінностей стали предметом наукового обговорення і вивчення представників різних галузей знань – філософів, психологів, істориків та інших вчених. Німецький філософ Р.Г.Лотце в своїй праці “Мікрокосмос” започаткував процес розробки ціннісної проблематики, ввів поняття “значущість”, яке не залежить від досвіду і відіграє роль критерію істини в пізнанні.

Сучасний великий енциклопедичний словник визначає цінність як “позитивну або негативну значущість об'єктів зовнішнього світу та є критерієм та способом оцінки цієї значущості, що має вираз в етичних принципах, нормах ідеалів, установках і цілях” [18, с. 12–13].

Класик німецької філософії XIX століття І.Кант, вважав, що цінності самі по собі не мають буття, у них є тільки значущість. “Лише розумна істота має волю, або здатність чинити згідно з уявленнями про закони, тобто

згідно з принципами. Оскільки для виведення вчинків із законів потрібний розум, то воля є не що інше, як практичний розум. Якщо розум неодмінно визначає волю, то вчинки такої істоти, що визнаються об'єктивно необхідними, є необхідними також і суб'єктивно, тобто воля є здатністю вибрати лише ті вчинки, які розум незалежно від схильності визнає практично необхідними, тобто добрими”. Саме добру волю І.Кант називає вищою цінністю: “...необхідність моїх вчинків з чистої пошани до практичного закону є те, що складає борг, якому повинна поступитися всяка інша спонукальна причина, оскільки він – умова самій по собі добрій волі, цінність, яка є вищою за все інше” [5, с.119].

Г.Гегель побудував свою філософську систему на основі змістовного взаємозв'язку пізнання оцінки і цінності, використовуючи принцип доцільності. У цій системі мета розвивається в ідею, що поєднує логіку понять з об'єктивною реальністю через доцільну діяльність. Він досліджує людську свідомість в єдності пізнань оцінки, істини і цінності. Цю єдність Гегель також називає пізнанням, але більш високого рівня, що має в собі істину “як таку” [4, с. 13].

Поняття “цінність” є основою визначення поняття і дослідження феномену аксіології – вельми різноманітної сфери, яка поєднує декілька філософських дисциплін: естетику та етику, релігійні доктрини, а також гуманітарні науки і мистецтво. Сучасний філософський словник тлумачить аксіологію (від греч. *axios* – цінність і *logos* – слово, поняття) як вчення про цінності, філософську теорію загальнозначущих принципів, що визначають спрямованість людської діяльності та мотивацію людських вчинків [18, с. 231].

Словник з педагогіки трактує аксіологію як “філософське вчення про матеріальні, культурні, духовні, етичні та психологічні цінності особистості, колективу, суспільства, їх співвідношення зі світом реальності, зміни ціннісно-нормативної системи в процесі історичного розвитку” [15, с.12–13].

В науковий тезаурус поняття “аксіологія” було введено французьким філософом П.Лапі в 1902 році. 1908 року термін “аксіологія” було використано німецьким філософом М.Шелером. Як напрям філософії, теорія цінностей (аксіологія) сформувалася в 20–50-х рр. XX століття в працях німецьких та американських філософів – М.Шелера, Н.Гартмана, Р.Перрі. Самостійною філософською тенденцією аксіологія стає лише на завершальній стадії еволюції класичної новоєвропейської філософії.

Ієрархію людських цінностей в межах системи вивчав М.Шелер, розглядаючи цінності у їхньому взаємозв'язку. За його думкою, цінність буття передувала сприйняттю. Аксіологічна дійсність цінностей передувала знанню. Цінності й відповідні їм не цінності існують в об'єктивно впорядкованих рангах [20, с.15]: цінності святого проти не цінностей порочного; цінності розуму (істина, краса, правосуддя) проти не цінностей брехні, неподобства, неправосуддя; цінності життя і честі проти не цінностей безчестя; цінності задоволення проти не цінностей незадоволення; цінності корисності проти не цінностей даремного.

Н.Гартман розглядав теорію незмінних етичних цінностей як проблему співвідношення цінностей і свободи людини. У вступній статті до його праці “Етика” читає-

мо: “Філософія цінностей могла скластися лише на базі суб’єктивного принципу новосвропейської метафізики з фундаментальним для неї “об’єктивним для суб’єкта відношенням”, ще важливіше, що вона стала необхідним результатом розвитку і послідовного граничного узагальнення цього суб’єктивного принципу” [3, с.202].

Американський філософ Р.Перрі вивчав систему цінностей з точки зору “функції інтересу”. “Будь-який об’єкт інтересу є ціннісним фактом. Таким чином, цінність визначається інтересом <...>, який сам детермінований очікуванням результату”, □ писав він у праці “Загальна теорія цінностей”. Р.Перрі розкриває чотири головні принципи градації цінностей: правильність, інтенсивність, перевага і включеність [21]. Перший критерій – правильність розрізняє цінності за якістю знання, що орієнтує інтерес. Цінність правильна, якщо інтерес правильно орієнтований. Якщо знання про об’єкт, тобто орієнтація “схильності”, не відповідає дійсному відношенню між об’єктом і схильністю, цінність є неправильною. Другий критерій – інтенсивність: залежить від сили енергії, вимогливості інтересів, з якими пов’язані цінності. Сила інтересів може бути вродженою або сформованою під час діяльності. Критерій інтенсивності застосовують для розрізнення фаз або станів одного і того ж інтересу по відношенню до одного і того ж об’єкта. Третій критерій – перевага: розмежовує цінності одну від одної і розташовує їх залежно від значущості (переваги). Цей критерій Р.Перрі вважає самостійним, бо він не визначається безпосередньо ні інтенсивністю інтересу, ні усвідомленням наслідків дії, ні тими можливостями вибору, які існують для нас в певній ситуації. Цей критерій робить можливим порівняння декількох об’єктів того ж самого інтересу. Четвертий критерій – включеність характеризує інтерес і відповідну цінність з боку їх узгодженості з іншими інтересами і цінностями, їх здатність бути включеними в якусь ширшу систему в суспільстві або всередині окремої особи. Цінність будь-якого об’єкту зростає зі збільшенням кількості узгоджених інтересів, які на нього спрямовані. Узгодженість інтересів досягається шляхом їх взаємної участі, шляхом опосередкування їх іншими інтересами і шляхом “рефлексії” [21]. Включеність Р.Перрі вважає формальним критерієм по відношенню до інших, оскільки він додається до інтересів без їх попередньої оцінки і не залежить від якості погоджених інтересів.

Вагомий внесок в розвиток філософського підходу до визначення сутнісних зв’язків: цінність – особистість – суспільство, вніс російський філософ М.Бердяєв. Свою філософію він часто називав “антропологічною”, тобто центрованою на проблемі людини і заснованою на живому духовному досвіді. При цьому він чітко розділяв поняття “індивідуум” і “особистість”, роздумуючи про творче визнання людини, про рабство і свободу, про долю людини в сучасному світі. Він виділяв духовні, соціальні та матеріальні цінності. Говорячи про ієрархію цінностей, М.Бердяєв стверджував, що побудова ієрархії ціннісних орієнтацій є трансцендентною функцією свідомості людини. “Філософія як наука про цінності завжди знаходиться в хибному колі і в дурній нескінченності <...> Пізнання цінностей, тобто того, що знаходиться за межами світової даності, нав’язаної дійсності, є справа філософії як творчого мистецтва, а не

як науки і тому не вимагає логіки пізнання цінностей... Філософія цінностей пориває з науковістю” [1, с.341].

Необхідність продовження обговорення проблем філософії цінностей, що пориває з науковістю, виправдовує М.Гайдеггер: “У метафізиці ж, тобто в ядрі західної філософії, ціннісна ідея не випадково вийшла на передній план. У понятті цінності таїться поняття буття, що містить у собі тлумачення суцього як такого загалом. В ідеї цінності – непоміченим – мислиться сутність буття в одному певному і необхідному аспекті, а саме в його зриві” [19, с. 341].

“Зрив” суспільства і освіти, що спостерігаються, вимагає з’ясування: чи може сучасна теорія цінностей сприяти розв’язанню проблем освіти, окрім банальних декларацій про ті цінності, які повинні бути в її основі? Можна обмежитися переконанням, що “аксіологічний аспект філософії освіти пов’язаний з обґрунтуванням пріоритетних ціннісних і цільових орієнтирів освітньої діяльності” і пропозицією “мінати саму філософію освіти, перейти від витратної філософії людини бажання – до філософії розвитку, побудованої на основі нарощування ресурсу мислення, саморозвитку” [19, с.349–350], у надії на те, що аксіологічний аспект філософії освіти в європейському контексті рефлексії теорії і практики сучасної освіти дозволить переосмислити сучасну освітню систему, повернувши їй її функції. Але в цьому висловлюванні не враховано, що освітня політика сама є продуктом існуючих систем цінностей, який однією аксіологічною рефлексією не подолати. Існують і інші труднощі.

По-перше, недосконалість і випадковість наших знань про цінності. Занурюючись в сучасний дискурс про цінності, легко втратити, наприклад, значення тез про “надсуб’єктивний” і “надбуттєвий” характер цінностей, їх розуміння як принципів, що задають фундаментальну артикуляцію буття, пізнання і людської діяльності (Г.Ріккерт). Далі стає нечітким їх функціональне розділення на цінності норми, цінності установки (У.Томас, Ф.Знанецький), цінність–засіб, цінність–мета (Н.Чавчавадзе), “цінності творчі”, “цінності переживання”, “цінності відношення” (В.Франкл). не виникає сумнівів щодо того, що “світ цінностей має силу абсолютно незалежно від волі особистості” [13, с.509], але винахідливість особистості в конструюванні нових цінностей і фанатичної готовності їх здійснення переконуює у зворотному. Зрозумілі раніше цінності раптом стають незрозумілими ієрогліфами артикуляції буття. Цінності – це ієрогліфи своєї і чужих культур, світу людини, деякі з них люди вже декодували, інші – мають намір прочитати, а треті – читають неправильно.

По-друге, людство ніби постійно нехтує “кращими” цінностями. Сьогодні сприймається майже без обговорення як даність “аксіокатаклізм” та його форми – “ціннісна переоцінка”, “ціннісна інверсія”, “аксіологічна інфляція” або “мутація”, “істерія”, нігілізм як “знецінення вищих цінностей”, “крах ціннісних систем” або їх відсутність, “втрата глибинної ціннісної життєздатності суспільства” [21].

По-третє, понятійна і онтологічна невловимість цінностей ставлять під питання взагалі всю аксіологію як галузь філософського знання. За Ж.Бодрійаром, сучасне суспільство засновано на виробництві і обміні вільно плаваючих сигніфієрів (слів та іміджів), які не мають

ніякого зв'язку з тим, що вони сигніфікують. Чи не є тоді цінності сигніфасрами, симулякрами? Невідрізнення іміжду і реальності знову з'єднує буття і цінності. А оскільки аксіологія, як самостійна галузь філософського дослідження, виникає при розщепленні поняття буття на реальність і цінність, то реанімація не розчленованості загострює головне завдання аксіології – показати, чи залишається цінність можливою в загальній структурі буття і яке її відношення до “фактів” реальності.

У світі зникаючих таким чином цінностей виникають питання, відповіді на які мають безпосередній інтерес і для педагогіки, і для сучасної філософії, і для політики у сфері освіти. Однак повних відповідей на питання про міру кардинальності зміни цінностей освіти (якщо ми їх відносимо до розряду “вічних”, то чи варто взагалі порушувати питання про зміну цінностей в освіті?) і про зміст нових цінностей, які необхідно реалізувати в сучасній освіті, сьогодні ми не знаходимо.

Можемо припустити, що однією з причин такої ситуації є той факт, що в СРСР до початку 60-х років ХХ століття аксіологія знаходилася під офіційною забороною як буржуазна “лженаука”. І тільки в 1960 р. була опублікована монографія В.Тугаринова “Про цінності життя і культури”, що започаткувала розробку основних аксіологічних понять з марксистських позицій. Потім з'явилися десятки статей на цю тему, а в 1964 р. українською мовою вийшла книга В.Василенка “Цінність і оцінка” [2]. Дослідження учених затверджували “правомірність” розгляду понять “цінність” і “оцінка” в якості категорій марксистсько-ленінської філософії, а термін “аксіологія” використовувалася лише при критиці буржуазних концепцій.

Так В.Тугаринов, якого вважали радянським філософом-новатором писав: “Система цінностей людини є “фундаментом” її відношення до світу. Цінності – це відносно стійке, соціально обумовлене вибіркоче відношення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ. Цінності – це те, що потрібне людям для задоволення потреб і інтересів, а також ідеї і їх спонуки, такі як норма, мета та ідеал”. Ціннісний світ кожної людини неосяжний. Проте існують деякі “наскрізні” цінності, які є практично стрижневим в будь-якій сфері діяльності. До них належать працьовитість, освіта, доброта, вихованість, чесність, порядність, терпимість, людяність. Саме падіння значущості цих цінностей в той або інший період історії завжди викликає у нормальному суспільстві серйозне занепокоєння” [17, с.67].

Розглядаючи категорію цінностей, В.Тугаринов поділяє їх на три категорії

[17, с.89]: духовні (освіта, наука, мистецтво); суспільно-політичні (свобода, братерство, рівність, справедливість); матеріальні (техніка і матеріальні блага, які можуть виконувати функцію стимулятора індивідуально-психічного розвитку лише в сукупності з суспільно-політичними і духовними цінностями).

Серед аксіологічних передумов сучасної освіти чільне місце посідає така загальнолюдська цінність, як свобода. В той же час свобода співвідноситься з освітою як суперечні одна одній універсалиї, напруга протиріччя між якими є джерелом і, водночас, метою розвитку внутрішньої рефлексії мислячого суб'єкта.

На думку української дослідниці Н.Ткачової, система сучасних цінностей складеться з п'яти компонентів. Перший компонент – це група фундаментальних, базових, наближених до загальнолюдських цінностей, які відображають сталі ціннісні орієнтири людства. Це життя, людина, добро, природа, суспільство, щастя, справедливість, свобода, рівність, гуманізм, праця, знання (істина), краса (гармонія) тощо. Другий компонент – це група національних цінностей (цінностей національної культури): національна ідея, рідна мова, народні свята, традиції й звичаї, фольклор, національні символи та інше. Третій компонент – це група громадянських цінностей (цінностей демократичного суспільства): демократичні права й обов'язки, толерантність до інакомислячих, релігійна терпимість, повага до культурних і національних традицій інших народів, безперервна освіта, інформаційна культура тощо. Четвертий компонент – це група сімейних цінностей (цінностей родинного життя): любов, повага, вірність, взаємодопомога, взаємопідтримка, взаємопіклування, гармонія взаємостосунків, довіра, взаємовідповідальність, шанування предків та інші. П'ятий компонент – це група особистих, персональних цінностей: повноцінна життєва самореалізація себе як особистості (здатність до продуктивної діяльності, творча активність, життєвий оптимізм, успішність, конкурентоспроможність, всебічна досконалість тощо), освіченість, морально-вольові якості (чесність, доброта, милосердя, принциповість, відповідальність, ощадливість, помірність, дисциплінованість, ініціативність, наполегливість, заповзятливість, працелюбність та ін.), здоров'я (здоровий спосіб життя, відсутність шкідливих звичок, особиста гігієна тощо), дотримання правил етикету (шляхетність, акуратність, зовнішня привабливість, добрий смак тощо) [16, с. 80–82].

Розвиваючись в різних галузях наукового знання (адже система цінностей належить до загальнонаукових понять), аксіологія знайшла свій вираз і в педагогіці. Аксіологізація освіти як явище з'явилося з виникненням педагогічної аксіології, ставши методом та самостійним розділом філософії цінностей. “... аксіологія в сучасній педагогіці є її методологічною основою, що визначає систему педагогічних поглядів, в основі яких лежить розуміння і ствердження цінності людського життя, виховання і навчання, педагогічної діяльності і освіти” [12, с. 12–13].

Педагогічна спрямованість аксіології передбачає розвиток різного роду цінностей. Для педагогічної науки в процесі формування системи цінностей майбутніх вчителів важливе значення має поняття “ціннісна орієнтація” людини. Це поняття введено в науковий обіг відомими соціологами У.Томасом і Ф.Знанецьким в середині 60-х років ХХ століття. Науковці запропонували оперувати цим поняттям як категорією аналізу, яку можна використовувати по відношенню до окремої людини або групи осіб. На їхнє переконання, вживання поняття “ціннісні орієнтації” означає спрямованість аналізу на переважно соціальні (індивідуальні або групові) синкретично-психологічні вияви, адже ціннісні орієнтації є соціальними установками особи, регулюють її поведінку. Крім того, вони відображають фундаментальні інтереси особи, визначають стратегічну спрямованість її діяльності та виявляють життєву

позицію індивіда, його світогляд, етичні принципи. Ціннісні орієнтації формуються під час засвоєння індивідом соціального досвіду, освоєння ним суспільних, політичних, етичних, естетичних ідеалів і непорушних нормативних вимог, які ставлять до нього як до члена соціальної спільності.

Ціннісна орієнтація суб'єкта має важливе значення для людської діяльності (особливо у сферах освіти та культури (і тому числі, освітній діяльності). Зазвичай її розглядають як комплекс духовних детермінант діяльності людей, а також відповідних соціально-психологічних утворень. Детермінантами можуть бути уявлення, знання, інтереси, мотиви, потреби, ідеали, також установки, стереотипи, переживання людей.

Радянський і російський соціолог, антрополог, філософ І.Кон розглядав ціннісні орієнтації як систему установок, підкреслюючи, що ціннісна орієнтація обумовлює думки людини, її цілі й прагнення, шляхи розв'язання життєво важливих завдань [6, с.99]. Щодо освітньо-виховного процесу, російська дослідниця Н.Нікітіна зазначає, що в ціннісних орієнтаціях вчителя можна виокремити три типи ставлення до значущих моментів професійної діяльності: до педагогічної праці (визначення мети і особистісного сенсу даної діяльності); до особистості учня (її безумовне прийняття і проєктування розвитку); до особистості вчителя і до самого себе як педагога (професійний ідеал і Я – концепція вчителя) [10].

На думку Ю.Райсвіх формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів – процес складний, який потребує тривалого часу, не передбачає нав'язувань, та вимагає делікатності у визначенні і становленні аксіологічних позицій. Повний цикл формування даних орієнтацій може включати такі етапи: усвідомлення ціннісної орієнтації особистістю майбутнього вчителя; схвалення ціннісної орієнтації; реалізація ціннісної орієнтації в діяльності і поведінці студентів; закріплення ціннісної орієнтації в спрямованості особистості у майбутнього вчителя і перехід її в статус якості особистості; актуалізація потенційної ціннісної орієнтації у студентів" [14, с. 37].

Поняття ціннісної орієнтації спрямовує дослідження на соціальні, синкретично-психологічні прояви, тому його застосовують до окремої людини або групи осіб. Прояви ціннісної орієнтації трактуються як потужні "мотиватори" культурної поведінки людини; вони є стимулами для досягнення різноманітних цілей, для захисту ціннісно-символічних імперативів. За допомогою ціннісних орієнтацій у суспільстві формуються стандарти культурних оцінок, визначається ієрархія цілей та здійснюється вибір методів їхнього досягнення. Форми реалізації вказаних функцій є різними. Система ціннісних орієнтацій виступає як аспект, сторона нормативно-ролевих структур поведінки людей; у самій цій системі існує безліч оперативних, нестійких елементів, є і глибоко укорінені стереотипи. В сучасному українському суспільстві спостерігається парадоксальна ситуація: з одного боку наявними є безперечні успіхи науки, з другого – падіння її престижу у суспільстві, нарочите зниження цінності наукового знання. Наслідки цього не можуть не відбиватись на освітній діяльності, тому є сенс говорити про зміну ціннісних орієнтацій у суспільстві.

Постнеокласична парадигма наукової раціональності, що співвідноситься з поняттям "сучасний освітній простір" як одну з базових своїх характеристик актуалізує аксіологічні аспекти буття. В освітньому контексті цінності виступають гранично загальною ідеєю, що надає освіті сенсу. Філософи ХХ століття не лише осмислювали проблеми освіти, а й створювали сучасний освітній простір.

Освітня практика як специфічна людська діяльність, що має діалоговий характер знайшла відображення в роботах О.Брудного, О.Огурцова, С.Розової, В.Шадрікової. Діалог світових культур та суперечності між ними висвітлювалися у працях Т.Григор'євої, С.Іконникової та В.Топорова. Проблеми стилю мислення, менталітету як основи педагогічних варіацій вивчалися в роботах П.Гайденка, В.Губіна, І.Новіка, Ю.Сачкова, а у зарубіжному напрямку філософії науки – у працях Д.Агассі, Т.Куна, І.Лакатоса, А.Маслоу, П.Фейєрабенда.

Сучасна вітчизняна історіографія проблеми цінностей в освіті представлена українськими дослідниками, зокрема монографічними дослідженнями В.Андрущенко, І.Предборської, Н.Ткачової, В.Крижка. В останні роки проблема цінностей в освіті українськими дослідниками розглядалася всебічно. Лише за останнє п'ятиріччя в україномовному філософському просторі проблема цінностей стала предметом декількох серйозних досліджень вітчизняних авторів таких як В.Огнев'юк, Н.Гордакі, С.Клепка, М.Култаєва та ін. Так, В.Огнев'юк розглядає освіту як самоцінність, а також аналізує основні цінності, що є підґрунтям сучасної освіти: політико-правові – демократія, справедливість, закон і правопорядок; культурні – свобода, творчість, любов, спілкування, діяльність; моральні – сенс життя, щастя, добро, обов'язок, відповідальність, совість, честь, гідність; національні – державність, традиції, мова. Дещо в іншому напрямку спрямовує філософську рефлексію Н.Гордакі: для неї ключовими цінностями освіти виступають "добро", "істина", "любов", "свобода", "творчість" і "краса" [11, с.124].

Не можемо обминути також дослідження С.Клепка, який поставив питання цінностей освіти в онтологічну площину і висвітлив вказану проблему через упорядкування і систематизацію "цінностей буття". В якості провідних регулятивних цінностей освіти він інтерпретує "любов як спосіб виконання цінностей", а також транснаціональне узгодження "старих" і "нових" соціальних цінностей і цінності буття[7].

Історії розвитку цінностей в освіті присвячена монографія Н.Ткачової, основним фокусом якої є дослідження ціннісних парадигм освіти в контексті євроінтеграції. В роботі подано системний погляд на сукупність освітніх цінностей, який є необхідним для відбору освітніх пріоритетів в українській системі освіти. Наукову цінність, насамперед, має те, що вперше в педагогічній науці зроблено ретельний аналіз розвитку освітніх цінностей протягом історії існування людства, запропоновано їх переосмислення в контексті сучасних вимог суспільства [16, с. 201].

Принципово нову концепцію освіти як соціокультурного феномену розроблено у працях В.Огнев'юка[11, с.189]. Автором осмислено ціннісний потенціал і процеси зміни парадигм сучасної української освіти через

дослідження цінностей сталого людського розвитку. До основних компонентів освіти як соціального інституту автор зараховує не тільки відповідні галузі освітянських знань, а й властиві саме для освіти сукупність форм людської діяльності; певний ансамбль відносин, що складаються між людьми в царині освіти; система цінностей і норм у сфері освіти; специфічна для освіти мережа організацій, закладів і установ. Здійснюючи філософсько-аксіологічне осмислення освіти як однієї з найважливіших людських цінностей, її місця та ролі в системі цінностей сталого соціального розвитку, на який зорієнтовані трансформаційні процеси в нашій країні, з'ясовано, що поступ у царині освіти є лінійно поступальним процесом, і уможливується завдяки постійному поверненню, кожного разу – вже за інших умов, до певних наскрізних освітніх інваріантів – зразків, образів, моделей, установок тощо, – особливе місце серед яких посідають самобутні неминущі духовні цінності української культури.

В.Крижко основною цариною аксіології вважає освітні системи. За відомою формулою “педагог – це експерт із запровадження цінностей”, на думку автора, особливого сенсу набуває необхідність здійснення аксіологічних корекцій стосовно управління освітою як соціальною інституцією. Саме тому аксіологічна парадигма розглядається автором в онтологічній генезі та поліпарадигмальному полі[9, с. 231].

Таким чином, розглянувши теоретичні основи аксіологічної науки доходимо **висновків**.

Перше. Виникнення аксіологічного напрямку в науковій думці відбулося в межах філософських учень. Вагомий внесок у формування аксіології внесли І.Кант, Г.Гегель, Р.Лотце, М.Шелер, М.Гартман, Р.Перрі, М.Бердяєв та інші. На кожному етапі розвитку суспільства філософи наповнювали власними ідеями розділ філософії про матеріальні, культурні, духовні, етичні, національні та інші цінності. Серед всієї різноманітності систем цінностей, говоримо про основні – загальнолюдські та особистісні цінності.

Друге. Ключовим у визначенні поняття “аксіологія” є дефініція “цінності” і як вираз значення об’єктів зовнішнього світу і як вираз інтересів і потреб самої людини. Поняття “цінність” завжди пов’язано з поняттями “значущість”, “інтерес”, “сенс”, “норма” та іншими. Існуючі системи цінностей відображають ціннісне відношення людини до всіх проявів приватного та суспільного життя. Виникають такі ціннісні системи, як особисті, національні, культурні, сімейні, громадські, педагогічні, професійні та інші. Формування системи цінностей молоді відбувається на основі ціннісних орієнтацій, які дозволяють людині розуміти мету своєї діяльності та основні шляхи досягнення даної мети. Система цінностей, перш за все, виявляється свідомим відношенням до своєї професії та своєї ролі в майбутній професійній діяльності.

Третє. На межі XIX–XX століть аксіологія набуває актуальності як філософське осмислення цінності людського буття, що поклато початок сучасному етапу розвитку філософії.

Список використаних джерел

1. Бердяєв Н.А. Философия свободы; Смысл творчества/ Н.А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 607с.
2. Василенко В. Цінність і оцінка / В.Василенко. – К.,1964. –

124 с.

3. Гартман Н. Этика / перевод А.Б. Глаголева; Н.Гартман. – СПб.: Владимир Даль, 2002. – 708 с.

4. Гегель Г. Феноменология духа / Г.Гегель. – М. : Вост. Лит.; Академический проект; Гаудеамус, 2009. – 950 с.

5. Кант И. Основы метафизики нравственности. Критика практического разума. Метафизика нравов / И.Кант. – СПб.: Наука, 1995. – 528 с.

6. Кириченко І. Ампутація амбіцій / І.Кириченко // Дзеркало тижня. – 2011. – 17 червня.

7. Клепко С.Ф. Цінності буття і цінності освіти / С.Ф. Клепко // Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис ІФ НАНУ. – 2003. – №10. – С.260–271.

8. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров – М. : ИКЦ “МарТ” – Ростов н/Д: Издательский дом “МарТ”, 2005.– 448с.

9. Крижко В.В. Антологія аксіологічної парадигми освіти: навч. посібник / В.В. Крижко. – К. : Освіта України, 2005. – 440 с.

10. Никитина Н.Н. Духовно-нравственное воспитание: сущность и проблемы [Электронный ресурс] / Н.Н. Никитина. Режим доступа:http://www.pedagogikacultura.narod.ru/private/Articles/N_2008/Articles/Nikitina_08_2.htm

11. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку: [моногр.] / Огнев'юк В.О. – К. : Знання України, 2003.– 450 с.

12. Петрик В.М. Новітні та нетрадиційні релігії, містичні рухи у суспільно-політичній сфері України: монографія (навчальний посібник) / В.М. Петрик, С.В. Сьомин; за ред. З.І. Тимошенко. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2002. – 331 с.

13. Плахотнік О.В. Між освітою і свободою: аксіологічні перипетії / О.В. Плахотнік. – Режим доступу:http://fd.snu.edu.ua/info/files_articles/collection_7/article14.pdf

14. Райсвих Ю.А. Формирование аксиологической направленности будущего учителя: дис. ...кандидата пед. наук: 13.08. 00/ Райсвих Юлия Александровна. – Челябинск, 2009. – 229 с.

15. Соціолого-педагогічний словник / уклад. С.У. Гончаренко, В.В. Радул, М.М. Дубінка та ін.; за ред. В.В. Радула. – К. : ЕксОБ, 2004. – 304 с.

16. Ткачова Н.О. Історія розвитку цінностей в освіті: монографія / Н.О. Ткачова. – Харків: Видавничий центр ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004. – 423 с.

17. Тугаринов В.П. Теория ценностей в марксизме/ В.П. Тугаринов. – Л.,1968.– 121 с.

18. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – 2. вид. доп. – К. : Голов. РЕД. УРЕ, 1986.– 800 с.

19. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления/ сост., пер. с нем. и ком. В.В. Библихина / М.Хайдеггер. – М. : Республика, 1993. – 447 с.

20. Шелер М. Формы знания и образования / М.Шелер. – Избранные произведения. – М. : Издательство “Гнозис”, 1994. – 490 с.

21. Perry R.B. realms of Value. A Critique of Human Civilization/ R.B. Perry.–Harward University Press, Cambridge Mass, 1952. – P.3.

References

1. Berdjaev N.A. Filosofija svobody; Smysl tvorcestva / N.A. Berdjaev. – M. : Pravda, 1989. – 607 s.
2. Vasylenko V. Cinnist' i ocinka / V.Vasylenko. – K., 1964. – 124 s.
3. Gartman N. Jetika / perevod A.B. Glagoleva; N.Gartman. – SPb.: Vladimir Dal', 2002. – 708 s.
4. Gegel' G. Fenomenologija duha / G.Gegel'. – M. : Vost. Lit.; Akademicheskij proekt; Gaudeamus, 2009. – 950 s.
5. Kant I. Osnovy metafiziki нравственности. Kритика практического разума. Метафизика нравов / I.Kant. – SPb.: Nauka, 1995. – 528 s.
6. Kyrychenko I. Amputacija ambicij / I.Kyrychenko // Dzerkalo tyzhnja. – 2011. – 17 chervnja.
7. Klepko S.F. Cinnosti buttja i cinnosti osvity / S.F. Klepko // Filosofs'ki obrii'. Naukovo-teoretychnyj chasopys IF NANU. – 2003. – №10. – S.260–271.
8. Kodzhaspirova G.M. Slovar' po pedagogike / G.M. Kodzhaspirova, A.Ju. Kodzhaspirov – M. : IKC “MarT” – Rostov n/D: Izdatel'skij dom “MarT”, 2005.– 448 s.
9. Kryzhko V.V. Antologija aksiologichnoi' paradygmy osvity: navch. posibnyk / V.V. Kryzhko. – K.: Osvita Ukrainy, 2005. – 440 s.
10. Nikitina N.N. Duhovno-nravstvennoe vospitanie: sushhnost' i

problemy [Elektronnyj resurs] / N.N. Nikitina. Rezhim dostupa: http://www.pedagogikacultura.narod.ru/private/Articles/N_2008/Articles/Nikitina_08_2.htm

11. Ognev'juk V.O. Osvita v systemi cinnostej stalogo ljuds'kogo rozvytku: [monogr.] / Ognev'juk V.O. – K.: Znannja Ukraїny, 2003. – 450 s.

12. Petryk V.M. Novitni ta netradycijni religii', mistychni ruhy u suspil'no-politychnij sferi Ukraїny: monografija (navchal'nyj posibnyk) / V.M. Petryk, S.V. S'omyň; za red. Z.I. Tymoshenko. – K.: Vyd-vo Jevrop. Un-tu, 2002. – 331 s.

13. Plahotnik O.V. Mizh osvitoju i svobodoju: aksiologichni perypetii' / O.V. Plahotnik. – Rezhym dostupu: http://fd.snu.edu.ua/info/files_articles/collection_7/article14.pdf

14. Rajsivih Ju.A. Formirovanie aksiologicheskoy napravlenosti budushhego uchitelja: dis. ... kandidata ped. nauk: 13.08. 00 / Rajsivih Julija Aleksandrovna. – Cheljabinsk, 2009. – 229 s.

15. Sociologo-pedagogichnyj slovnyk / uklad. S.U. Goncharenko, V.V. Radul, M.M. Dubinka ta in.; za red. V.V. Radula. – K.: EksOB, 2004. – 304 s.

16. Tkachova N.O. Istorija rozvytku cinnostej v osviti: monografija / N.O. Tkachova. – Harkiv: Vydavnychij centr HNU im. V.N. Karazina, 2004. – 423 s.

17. Tugarinov V.P. Teorija cennostej v marksizme / V.P. Tugarinov. – L., 1968. – 121 s.

18. Filosofov'kyj slovnyk / za red. V.I. Shynkaruka. – 2. vyd. dop. – K.: Golov. RED. URE, 1986. – 800 s.

19. Hajdegger M. Vremja i bytie. Stat'i i vystuplenija / sost., per. s nem. i komm. V.V. Bibihina / M.Hajdeger. – M.: Respublika, 1993. – 447 s.

20. Sheler M. Formy znaniya i obrazovanija / M.Sheler. – Izbrannye proizvedenija. – M.: Izdatel'stvo "Gnozis", 1994. – 490 s.

21. Perry R.B. Realms of Value. A Critique of Human Civilization / R.B. Perry. – Harvard University Press, Cambridge Mass, 1952. – P.3.

Goncharov V.I., is a Doctor of Philosophy, professor, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kiev), gileya.org.ua@gmail.com

Retrospective analysis of the main provisions of axiology in the philosophical and pedagogical literature

One of leading progress of modern paradigm of education trends is examined in passing to the valued paradigm. Philosophical and pedagogical sources are analysed the existing systems of education are not only studied in that but also formulated her new values, priorities and ideals.

Keywords: axiology, education, values.

Гончаров В.И., доктор философских наук, профессор, Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Ретроспективный анализ основных положений аксиологии в философской и педагогической литературе

Рассматривается одна из ведущих тенденций развития современной парадигмы образования - переход ценностной парадигме. Анализируются философские и педагогические источники в которых не только изучаются существующие системы образования, но и формулируются ее новые ценности, приоритеты и идеалы.

Ключевые слова: аксиология, образование, ценности.

* * *

УДК 122/129

Дубініна В.О.
асистентка кафедри філософії, соціально-політичних і
правових наук, Донбаський державний
педагогічний університет
(Україна, Слов'янськ), vera.dubinina777@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОМУ КОНТЕКСТІ. ЕПОХА ВІДРОДЖЕННЯ І НОВИЙ ЧАС

Розглянуто проблеми вивчення статусу та ролі освіти в сучасному історико-філософському контексті. З'ясовано співвідношення освіти епохи Відродження, Нового часу та сьогодення. Проаналізовано проблематику світоглядних конструкцій в контексті культурно-історичних трансформацій освіти. Підкреслено значущість освіти як динамічної системи суспільства, яка є неодмінною частиною всієї культурної спадщини. Аргументовано висновок, що освіта є фундаментальною антропологічною категорією, яка відіграє роль

в сучасній культурі, виконуючи світоглядну, соціально-регулятивну функції. Досліджено об'єктивні моделі університетської освіти в епоху Відродження та Нового часу. Розглянуто розвиток освіти в умовах філософсько-світоглядних змін доби Відродження та Нового часу, з'ясовано історичні та соціокультурні передумови виникнення освітніх моделей.

Ключові слова: освіта, знання, універсальне знання, концептуалізація освіти, університет, філософія освіти.

Сьогодні перед системою вищої освіти стоїть проблема визначення тих тенденцій, спираючись на які вона зможе адекватно відповісти на виклики швидкоплинної соціокультурної ситуації ХХІ століття, адже освіта – це найважливіший ресурс розвитку інтелектуального, духовного і морального потенціалу, і від її успішного розвитку залежить майбутнє.

Сучасна вища школа ґрунтується як на успіхах так і на недоліках сформованої системи освіти, у такому контексті всебічне дослідження історії розвитку системи освіти в період істотних соціокультурних, політичних і економічних перетворень епохи Відродження і Нового часу набуває особливої актуальності, оскільки саме в ті часи бере початок сучасна форма освіти, яка формувалася на ліберальних та прагматичних засадах.

В даний час перед сучасними дослідниками стоїть завдання всебічної оцінки позитивних і негативних сторін розвитку вищої освіти, виявлення основоположних чинників, що дозволили зберегти потенціал вищої школи в складних історичних умовах, визначення перспектив вищої освіти в Україні.

Правильна стратегія розвитку вищої освіти є неодмінною умовою сталого соціально-економічного і духовного розвитку країни. Україна знаходиться в складному періоді трансформації. Відтак актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю осмислення та аналізу розвитку освіти в широкому історико-філософському контексті.

Методологічною основою дослідження є принципи історизму та об'єктивності. Даний підхід дозволяє розглядати процеси розвитку освіти в конкретно-історичному контексті і більш повно враховувати історичний і сучасний соціокультурний контекст.

Методологічними та загальнотеоретичними засадами дослідження концептуалізації освіти слугують: праці, пов'язані з проблематикою періодизації культури (О.Шпенглер, М.Вебер, Н.Я. Данилевський, М.С. Каган); дослідженнями ідей ціннісної специфіки (Г.Ріккєрта, М.Вебера, Н.Бердяєва); дослідженнями проблем історії, розвитку, реформування, гуманітаризації системи університетської освіти (П.Ф. Каптерев, В.А. Нікітіна, А.С. Запесоцкий, С.Н. Іконнікової, Г.М. Бирженюк, А.І. Момота, Н.С. Ладичев, Е.С. Ляхович, А.С. Ревушкіна, Ш.Х. Чанбарісова, Ю.Д. Марголіс, Г.А. Тишкіна, П.Ю. Уварова, А.П. Валицкий, Н.Л. Сіверцевим, В.В. Красєвського, В.Ф. Сидоренко, А.А. Пінського, А.І. Уткіна, В.І. Морякова, В.І. Блінова, Г.Н. Мотовила); дослідження з проблем педагогіки вищої школи (Г.Л. Ільїна, Б.С. Гершунского, П.Г. Шедровицького, В.М. Розіна, Л.А. Степашків, Б.М. Бім-Бада, А.В. Петровського, О.С. Газмана, А.П. Валицкий, Н.В. Бордовський, Е.Н. Гусинського, Ю.І. Турчанінової, Б.Т. Лихачова, А.Н. Джуриного, А.А. Реана, Я.Л. Коломинського).

Об'єктом даного дослідження є модель освіти як компонент історико-філософської системи у